

The author defines the purpose of such investigative (search) action and the main areas of investigator's activity in searching for and seizing specific items, things and documents to solve the tasks of criminal proceedings.

The author provides the requirements for motions for a search warrant, and highlights examples from case law regarding the return of such motions for revision, refusal of the investigating judge to satisfy the motion, and granting of a search warrant.

The author examines the peculiarities of judicial practice regarding searches without the investigating judge's warrant in urgent cases. The author identifies the main shortcomings regarding the content of motions submitted to the investigating judge and the justification of the provisions of Part 5 of Article 236 of the CPC of Ukraine.

Given the results of the analysis of judicial practice, the author outlines the main mistakes encountered in the practice of conducting a search in relation to persons who may conduct a search and be present during the search. Attention is drawn to the need for careful selection of witnesses. The author highlights the main shortcomings in terms of entering information about the participants in the search report, inviting witnesses interested in the results of the investigation, including the special regime of criminal proceedings under martial law, etc. The author also highlights the problematic aspects of the use of technical means for recording the course of a search and displaying and preserving its results.

Keywords: procedure for conducting a search; application for permission to conduct a search; investigating judge's decision to authorize a search; participants to a search; recording the course of a search; use of search results in the evidentiary process; conducting a search without an investigating judge's decision in urgent cases.

DOI: 10.33766/2524-0323.102.268-279

УДК: 343.296 (477)

Лукавенко К. С., старший судовий експерт відділу економічних досліджень Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (м. Харків, Україна)

e-mail: kristinadmitrieva@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1854-5872>

ВИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ ЕКСПЕРТИЗОЮ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ УНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Унаслідок широкомасштабних воєнних дій російської федерації після 24 лютого 2022 року, які призвели до збитків, ушкоджень і руйнувань у розмірі, за рівними підрахунками, на суму від сотень мільярдів до трильйона доларів США, гостро постало питання захисту порушених прав та інтересів постраждалих осіб. Колосальної шкоди зазнали громадяни України, які втратили своїх близьких і рідних та яким заподіяно фізичні страждання, моральну шкоду, майнові (матеріальні) збитки від знищення та ушкодження майна. Обстрілів зазнали об'єкти військової, транспортної, промислової інфраструктури, об'єкти, що забезпечують життєдіяльність населених пунктів різних форм власності.

Водночас значних збитків зазнав вітчизняний бізнес. Специфічним аспектом шкоди останнього є не лише прямі втрати від руйнувань та знищень, але й упущена

вигода, неможливість отримання доходів у майбутньому, порушення нормальної господарської діяльності, втрата економічних зв'язків, порушення ланок виробництва, зниження капіталізації підприємств.

Постановою Кабінету міністрів України № 326 від 20 березня 2022 року затверджено «Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації» (далі – Постанова № 326 від 20 березня 2022 року). Однак нормативний акт не передбачав методики для фіксації заподіяної шкоди та визначення розміру заподіяних збитків. Документ лише зобов'язував державні органи розробити такі методики в шестимісячний строк.

У статті на основі вивчення експертної практики та наукових джерел визначено основні методики, за якими, на думку автора, повинні розраховуватися збитки, які завдані бюджету країни, підприємствам та організаціям. Також виділено категорії збитків, розрахунок котрих відносять до завдань судового експерта-економіста в розрізі постанови № 326 від 20 березня 2022 року.

Зроблено висновок про те, що експертний супровід визначення розміру шкоди та збитків від пошкодження і руйнування будівель, споруд та інших об'єктів інфраструктури внаслідок збройної агресії російської федерації є важливим елементом реалізації механізмів відшкодування понесених втрат, у тому числі за рахунок країни-агресора.

Ключові слова: експерт, судова експертиза, спеціальні знання, методика, економічна експертиза, збитки, недоотриманий прибуток, упущена вигода.

Постановка проблеми. Уперше питання про відшкодування шкоди, завданої воєнними діями, постало перед українцями ще в 2014 році – після анексії Криму та початку бойових дій на Донбасі. У той період така шкода полягала не тільки в знищенні чи руйнуванні цивільного майна в результаті штурмів та обстрілів, а й у масштабному вилученні (конфіскації) цивільного майна окупаційною владою.

За інформацією Київської школи економіки [1], загалом з початку війни Росії проти України пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 388 підприємств. Унаслідок бойових дій, прямі збитки, завдані підприємствам та промисловості оцінюються вже у \$8.8 млрд.

Часткова або повна зупинка діяльності підприємств, інфраструктурних об'єктів та установ призводять до повної чи часткової зупинки діяльності, втрати доходів, зростання витратків, пов'язаних із війною (на релокацію, допомогу співробітникам тощо).

Найбільша частка непрямих втрат, унаслідок повномасштабної війни, яку розпочала російська федерація, – у сфері промисловості (українські підприємства) – \$29.8 млрд [1].

На жаль, вітчизняне законодавство не передбачало ефективних правових механізмів захисту майнових інтересів постраждалих українських громадян та підприємств. За таких умов визначення розміру шкоди та збитків, завданих бюджету України, підприємствам та організаціям внаслідок збройної агресії російської федерації, набуває вкрай важливого значення в межах реалізації державних механізмів, спрямованих на відшкодування (компенсацію) понесених втрат,

зокрема, за рахунок країни-агресора. Водночас одним із кроків до втілення вищезгаданих механізмів є експертна оцінка розміру завданої шкоди та понесених збитків.

Відтак, визначена в статті проблематика є вкрай актуальною та затребуваною нині. Питання експертного забезпечення визначення розміру шкоди та збитків від пошкодження і руйнування житлових, нежитлових будівель та інфраструктури, унаслідок збройної агресії російської федерації, потребують подальшого вивчення в межах наукових досліджень, з метою оптимізації та підвищення рівня ефективності таких досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні аспекти проведення економічних експертиз щодо визначення розмірів збитків розглядали у своїх працях різні вітчизняні науковці. Зокрема, за висновками Т. Є. Крисань, під збитками розуміються ті негативні наслідки, які наступили в майновій сфері потерпілого в результаті вчиненого проти нього правопорушення, але на момент відшкодування збитків вони представляють собою грошовий вираз зазнаних негативних наслідків [2]. На думку І. В. Подколзіна, «збитки» у юридичному та економічному значенні не розглядаються як тотожні у юридичній науці, але є взаємопов'язаними [3].

Водночас проведення економічних експертиз щодо визначення розмірів збитків, завданих збройною агресією російської федерації, у даних працях науковці не розкривали.

Окремі питання визначення збитків, заподіяних унаслідок Російської збройної агресії, стали предметом дослідження В. В. Бондарчука [4], який акцентував увагу на особливостях проведення судових експертиз, зумовлених потребами та умовами воєнного часу.

Своєю чергою, питанню заподіяння збитків збройною агресією присвячені відповідні заходи, які проводились на базі Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого (за участю Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України та Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України), а також на базі Київського науково-дослідного інституту судових експертиз, у ході яких обговорювались питання щодо ролі судового експерта при встановленні причинно-наслідкового зв'язку між винними діями агресора та спричиненою шкодою; особливостей фіксації та визначення розміру прямої шкоди, завданої об'єктам нерухомого майна внаслідок військових дій; практичні аспекти визначення розміру матеріального шкоди при руйнуванні чи пошкодженні нерухомого майна та інші. Однак, не всі питання порядку визначення шкоди були проаналізовані.

Формулювання цілей. Мета даного дослідження – аналіз порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок російської збройної агресії (Постанова КМУ № 326 від 20 березня 2022 року), та формулювання методичних засад відповідної діяльності, що відноситься до компетенції судового експерта-економіста.

Виклад основного матеріалу. Збройна агресія російської федерації та запровадження воєнного стану на території нашої держави, на жаль, стали ключовими чинниками, які прямо чи опосередковано впливають на всі процеси та відносини, як в Україні, так і за її межами. Кількість зафіксованих за даний період правопорушень невинно зростає, адже ворог щодня вчиняє все нові й нові злочинні діяння. Але навіть за таких складних умов правоохоронні органи продовжують діяльність із документування та розслідування кримінальних правопорушень [5].

20 березня 2022 року постановою Кабінету Міністрів України № 326 затверджено «Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації» та поставлено завдання перед відповідними міністерствами й органами виконавчої влади в шестимісячний строк розробити та затвердити методики, передбачені вказаним Порядком (далі – Порядок від 20.03.2022 № 326) [6].

Вищезазначений Порядок встановлює процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації.

Згідно з пунктом 2 Порядку від 20.03.2022 № 326, визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за напрямками, у тому числі: п. 18 «Економічні втрати підприємств» та п. 19 «Втрати установ та організацій».

Напрямок «Економічні втрати підприємств» включає втрати підприємств усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна, а також упущену вигоду від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності.

Основні показники, які оцінюються щодо підприємств державної та недержавної форм власності:

- вартість втраченого, знищеного чи пошкодженого майна;
- упущена вигода;
- втрати від неоплачених товарів, робіт та послуг, наданих та спожитих на тимчасово окупованих територіях.

Напрямок «Втрати установ та організацій» (крім установ та організацій об'єктно-промислового комплексу) включає втрати установ та організацій усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна (крім втрат громадських будівель та споруд комунальної власності, які зазначені в підпункті 7 цього пункту).

Основні показники, які оцінюються щодо установ та організацій державної та недержавної форм власності:

- вартість втраченого, знищеного чи пошкодженого майна;
- упущена вигода.

Згідно з п. 3 Порядку від 20.03.2022 № 326, переліки основних показників у межах кожного напрямку не є вичерпними і можуть бути доповнені у відповідних методиках [6].

Об'єктом оцінювання збитку є економічні втрати постраждалих, зокрема підприємств, установ та організацій, згідно з пунктами 18 та 19 Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської

федерації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 року № 326.

Оцінювання шкоди та збитків проводиться для досягнення таких цілей:

- визначення загальних розмірів й обсягів шкоди та збитків, завданих збройною агресією, для визначення загальних втрат та збитків економіки, для прогнозування загальнодержавних або секторальних витрат на відновлення, планування державної політики у відповідних сферах та визначення поточних потреб у відновленні, а також визначення обсягів компенсації постраждалим;
- визначення розміру реальних збитків (у вартісному виразі), упущеної вигоди, витрат, необхідних для відновлення майна та майнових прав, що зазнали руйнівного впливу, внаслідок збройної агресії, для цілей подання постражданими заяв на компенсацію, а також подання позовів до судових інстанцій, у тому числі міжнародних [7].

З 16 січня 2023 року набула чинності Методика визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку зі збройною агресією російської федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності, затвердженої спільним наказом Міністерства економіки України та Фонду державного майна України 18 жовтня 2022 року № 3904/1223 (зарєєстровано в Міністерстві юстиції України 02 грудня 2022 р. за № 1522/38858) (далі – Методика № 3904/1223) [8].

Методика № 3904/1223 передбачає механізми оцінки (визначення розміру) збитків, завданих підприємствам, установам, організаціям та іншим суб'єктам господарювання, усіх форм власності внаслідок збройної агресії, оцінки (визначення розміру) упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності зазначеними суб'єктами господарювання, а також оцінки потреб у відновленні майна суб'єктів господарювання, станом на дату оцінки, яка є датою не раніше 23 лютого 2022 року.

Відповідно до Методики № 3904/1223, оцінка збитків, завданих постражданим внаслідок збройної агресії російської федерації, здійснюється шляхом проведеної, незалежної оцінки збитків або судової експертизи. Зокрема:

- незалежне оцінювання збитків забезпечується суб'єктами оціночної діяльності – суб'єктами господарювання, визнаними такими Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» (далі – суб'єкти оціночної діяльності), із дотриманням національних стандартів оцінки майна та Міжнародних стандартів оцінки майна;
- судова експертиза, що пов'язана з оцінкою збитків, та діяльність судових експертів, що пов'язана з оцінкою майна, здійснюється на умовах і в порядку, передбачених Законом України «Про судову експертизу» [9], з урахуванням особливостей методичного регулювання оцінки збитків, спричинених втраченою, руйнуванням та пошкодженням майна державної, комунальної та приватної форм власності під час збройної агресії.

Судова експертиза, як одна з форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні, є вагомим засобом для підвищення ефективності розслідування та формування якісної доказової бази. Так у результаті ведення бойових дій на території України було пошкоджено та знищено велику кількість майна фізичних осіб, підприємств, установ, організацій, а також техніки військового призначення ЗСУ, що передбачає необхідність визначення розмірів матеріальних збитків. За таких умов зросла потреба у проведенні судово-економічних експертиз, що включають експертизи бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій [5].

Відповідно до статті 242 Кримінального процесуального кодексу України експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [10].

На думку С. Євдокіменко, судово-економічна експертиза є процесуальною дією, що полягає у вивченні експертом-економістом матеріалів провадження в межах його спеціальних знань на завдання слідчого, прокурора або суду, з метою встановлення фактичних обставин правопорушення та надання експертного висновку [11].

Питання визначення матеріальної шкоди (збитків), завданих збройною агресією російської федерації, на сьогодні, є найбільш поширеним. У науковій літературі зазначається, що збитки мають подвійну природу, адже вони є економічною та юридичною категорією.

У юридичному розумінні збитки – це негативні для потерпілої особи наслідки в майновій сфері, які є результатом неправомірних дій іншої особи.

В економічному розумінні збитки – це зменшення вартості майна юридичної чи фізичної особи в результаті перевищення витрат цієї особи над отриманими нею доходами в одному часовому періоді [4].

Поняття збитків законодавчо визначено нормами Цивільного кодексу України (ЦКУ) та Господарського кодексу України (ГКУ). Так ЦКУ визначено, що «збитками є:

1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);

2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода)» [12, ч. 2 ст. 22].

Якщо виходити з прямого змісту цієї норми, збитки – це грошова вартість втраченого майна та додаткових витрат на його відновлення, що являють собою реальні (прямі) збитки, а також недержаний дохід, що є упушеною вигодою.

У ГКУ під збитками розуміються «витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною» [13, ч. 2 ст. 224]. Отже, незважаючи на термінологічну відмінність, поняття реальних

(прямих) збитків та упущеної вигоди близькі, як у цивільному, так і в господарському законодавстві.

Одночасно, пунктом 7 Порядку від 20.03.2022 № 326 визначено, що судовими експертами під час визначення шкоди та збитків можуть застосовуватися методики проведення судових експертиз, які внесені до Реєстру методик проведення судових експертиз, методичні рекомендації тощо.

У судово-економічній експертизі за спеціальністю 11.1 «Дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності» прийнята та затверджена «Методика вирішення судово-економічною експертизою питань щодо спричинення матеріальних збитків», де передбачено, що до збитків відноситься недоотриманий прибуток (упущена вигода), втрата або пошкодження майна, понесені витрати (реєстраційний код з Реєстру методик проведення судових експертиз 11.0.22) [14].

Вищезазначена методика застосовується при проведенні судово-економічних досліджень з питань, пов'язаних з визначенням розміру недоотриманого прибутку (упущеної вигоди), збитків та інших втрат, завданих суб'єктам підприємницької діяльності.

Потреба у проведенні судово-бухгалтерської експертизи як напряму економічної експертизи з'являється при розслідуванні кримінальних справ, злочинів із привласненням майна, посадових (службових) злочинів, якщо треба здійснити аналіз інформації стосовно фінансово-господарських операцій, відображених у системі бухгалтерського обліку. Здійснення такої експертизи дозволяє розрахувати суму збитку, заподіяного внаслідок злочину, а також оцінити, чи правильно оформлені бухгалтерські документи, чи відповідає відображення господарських операцій правилам і принципам ведення бухгалтерського обліку, чи обґрунтовано здійснювалось списання товарно-матеріальних цінностей. Тому висновок експерта-бухгалтера вважається одним із ключових доказів у кримінальному провадженні при розслідуванні економічних злочинів, сліди здійснення яких можна знайти в бухгалтерських документах підприємств [15].

При призначенні судово-економічних експертиз із питань визначення збитків, експерт-економіст у межах своєї компетенції визначає лише економічну сторону шкоди, тобто розмір втрат, заподіяних потерпілій особі, незалежно від підстав їх виникнення. Перед експертом-економістом не можуть ставитись питання, які потребують:

- оцінки наданих для дослідження актів (довідок) ревізій щодо правомірності їх складання органами ДАС, ДФС або залученими як ревізорів слідством або судом спеціалістами відповідної галузі знань;
- аналізу всіх результатів господарської діяльності, економічної обґрунтованості проведених господарських операцій, порядку організації фінансування, використання оборотних коштів, оцінки діяльності фінансових органів і банків;
- визначення економічної доцільності проведення господарських операцій;
- установа кола винних осіб і ступеня їх вини;

- надання правової оцінки діям посадових осіб і документам.

З огляду на напрями визначення шкоди, перелік яких наведений у пп. 1-21 пункту 2 Порядку від 20.03.2022 № 326, до компетенції та завдань експерта-економіста можуть бути віднесені:

- за п. 18 «економічні втрати підприємств» та п. 19 «втрати установ», які можуть вирішуватися експертом-економістом, щодо: упущеної вигоди підприємств різної форми власності, підтвердження нестачі ТМЦ, наявності дебіторської або кредиторської заборгованості підприємств.

Враховуючи вищевикладене, на даний час, методики за якими можна розраховувати збитки, зазначені в порядку № 326 від 20.03.2022, уже розроблені, а саме: методики проведення судових експертиз «Методи, способи та прийоми, які використовуються при проведенні судово-економічних експертиз», реєстраційний код 11.0.08; «Методика з питань підтвердження розміру матеріальної шкоди (збитків) підприємств (організацій, установ)» реєстраційний код 11.0.57; «Методика вирішення судово-економічною експертизою питань щодо спричинення матеріальних збитків», реєстраційний код 11.0.22 та інші.

Таким чином, проведення судової економічної експертизи щодо визначення розміру збитків, завданих збройною агресією російської федерації, є доцільним, оскільки наявність в особи (насамперед юридичної особи) висновку експерта дозволить, не втрачаючи час, розпочати відновлення пошкодженого майна та буде підставою для отримання відповідних компенсацій у майбутньому.

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, варто зазначити, що на даний час розроблені методики, за якими можна розраховувати збитки, які завдаються Україні внаслідок військової агресії російської федерації, за напрямками, зазначеними в постанові № 326 від 20 березня 2022 року, у розрізі спеціальних знань судового експерта-економіста.

При цьому, проведення судової економічної експертизи, що пов'язана з оцінкою збитків та діяльність судових експертів здійснюється на умовах і в порядку, передбачених Законом України «Про судову експертизу» з урахуванням особливостей методичного регулювання оцінки збитків, спричинених втратою, руйнуванням та пошкодженням майна державної, комунальної та приватної форм власності в ході збройної агресії російської федерації, визначених Загальними засадами, методиками оцінки шкоди та збитків, передбаченими пунктом 5 Порядку № 326 та методиками проведення судових експертиз, які внесені до Реєстру методик проведення судових експертиз.

Таким чином, експерт-економіст, маючи досвід і знання в галузі з економічних питань, повинен надати висновок щодо розміру збитку (економічних втрат) суб'єкта господарювання внаслідок знищення та пошкодження їхнього майна, втрати фінансових активів, а також упущену вигоду на підставі всіх джерел інформації з урахуванням особливостей методичного регулювання оцінки збитків, спричинених втратою, руйнуванням та пошкодженням майна державної, комунальної та приватної форм власності в ході збройної агресії російської федерації

Використані джерела:

1. Київська школа економіки. [Електронний ресурс] URL : <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zadokumentovanih-zbitkiv-zrosla-do-108-3-mlrd-minimalni-potrebi-u-vidnovlenni-zruynovanih-aktiviv-185-mlrd/>. (дата звернення: 15.01.2023).
2. Крисань Т. Є. Збитки як категорія цивільного права України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2008. 21 с. (дата звернення: 20.01.2023);
3. Подколзін І. В. Збитки та їх відшкодування в договірному праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2009. 22 с. (дата звернення: 21.01.2023).
4. Бондарчук В. В. Особливості проведення економічної експертизи щодо визначення розмірів збитків, завданих збройною агресією РФ / *Актуальні питання судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану та повоєнний період* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Одеса-Львів, 28 вересня 2022 року): тези доповідей / відп. ред. Дмитро Кішко, Роман Заяць – Львів : Растр-7, 2022. С. 23-24. (дата звернення: 29.01.2023).
5. Грига М. А. Експертні дослідження, актуальні в умовах воєнного стану. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану*: матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 26 трав. 2022 р., НАВС). Київ: НАВС, 2022. С. 58–62. URL : <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/21476>. (дата звернення: 30.01.2023).
6. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 20.03.2022 № 326 / *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/326-2022-%D0%BF>. (дата звернення: 02.02.2023)
7. Проскура К. П. Як має діяти підприємство, що зазнало втрат через війну, і про які нюанси експертизи слід бути в курсі. [Електронний ресурс] URL : <https://agro.times.ua/article/oczinnytu-ta-zafiksuvaty-zbytky-vid-vijny-z-rf/>. (дата звернення: 05.02.2023)
8. Спільний наказ Міністерства економіки України та Фонду державного майна України «Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією РФ, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності» від 18 жовтня 2022 року № 3904/1223. [Електронний ресурс] URL : <https://ips.ligazakon.net/document/re38858?an=1>. (дата звернення: 06.02.2023).
9. Про судову експертизу. Закон України № 4038-ХІІ від 25.02.1994. Редакція від 01.01.2022. [Електронний ресурс] URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text5>. (дата звернення: 06.02.2023)
10. Кримінальний процесуальний кодекс України. Редакція від 08.08.2021 № 4651-VI. [Електронний ресурс] URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2256>. (дата звернення: 20.02.2023)
11. Євдокіменко С. В. Судово-економічна експертиза: теоретико-методологічні засади і практика реалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 42 с.
12. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV / *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>. (дата звернення: 25.02.2023)

13. Господарський кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV / База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>. (дата звернення: 27.02.2023).

14. Методика вирішення судово - економічною експертизою питань щодо спричинення матеріальних збитків / Міністерство юстиції України, КНДІСЕ реєстраційний код № 11.0.22. – 2004. – рішення про державну реєстрацію 03.03.2010. [Електронний ресурс] URL : <https://rmpse.minjust.gov.ua/search>. (дата звернення: 01.03.2023).

15. Парфентій Л. А. Роль судово-економічної експертизи у розслідуванні корупційних злочинів / Л. А. Парфентій. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану: зб. наук. пр. (м. Харків, 26 трав. 2022 р.)* / МВС України, Харків, нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец. фізич. підготовки ф-ту № 3, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. С. 99-101.

References:

1. Kyiv School of Economics. N. d. [Electronic resource] N. p. URL : <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zadokumentovanih-zbitkiv-zroslo-do108-3-mlrd-minimalni-potrebi-u-vidnovlenni-zruynovanih-aktiviv-185-mlrd/>. [in Ukrainian].

2. Krysan, T. E. (2008) Zbytky yak katehoriia tsvyilnoho prava Ukrainy. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa. [in Ukrainian].

3. Podkolzin, I. V. (2009) Zbytky ta yikh vidshkoduvannia v dohovirnomu pravi Ukrainy. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 22. [in Ukrainian].

4. Bondarchuk, V. V. (2022) Osoblyvosti provedennia ekonomichnoi ekspertyzy shcho do vyznachennia rozmiriv zbytkiv, zavdanykh zbroinoiu ahresieiu RF/ *Aktualni pytannia sudovo-ekspertnoi diialnosti v umovakh voiennoho stanu ta povoiennyi period : materialy vseukrainskoi nauk.-prakt. konf. (Odesa-Lviv, 28 veresnia 2022 roku): tezy dopovidei / vidp. red. Dmytro Kishko, Roman Zaiats – Lviv : Rastr-7 - Current issues of forensic expert activity in the conditions of martial law and the post-war period: materials of all-Ukrainian science and practice. conference (Odesa-Lviv, September 28, 2022): abstracts of reports / resp. kind. Dmytro Kishko, Roman Zaiats – Lviv: Raster-7, 23-24. [in Ukrainian].*

5. Hryha, M. A. (2022) Ekspertni doslidzhennia, aktualni v umovakh voiennoho stanu. *Problemy kvalifikatsii ta rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen v umovakh voiennoho stanu: materialy nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 26 trav. 2022 r., NAVS) - Problems of qualification and investigation of criminal offenses under martial law: scientific and practical materials. conf. (Kyiv, May 26, 2022, NAVS), 58–62. Kyiv: NAVS. URL : <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/21476>. [in Ukrainian]*

6. Pro zatverdzhennia Poriadku vyznachennia shkody ta zbytkiv, zavdanykh Ukraini vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy; *Poriadok vid 20.03.2022 № 326. (2022) / Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy - Database "Legislation of Ukraine" / Verkhovna Rada of Ukraine. N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/326-2022-%D0%BF>. [in Ukrainian]*

7. Proskura, K. P. (N. d.) Yak maie diiati pidpriemstvo, shcho zaznalo vtrat cherez viinu, i pro yaki niuansy ekspertyzy slid buty v kursii. (N. p.) URL : <https://agrotimes.ua/article/oczinnyty-ta-zafiksuvaty-zbytky-vid-vijny-z-rf/>. [in Ukrainian].

8. Spilnyi nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy ta Fondu derzhavnoho maina Ukrainy «Pro zatverdzhennia Metodyky vyznachennia shkody ta obsiahu zbytkiv, zavdanykh pidpriemstvami, ustanovam ta orhanizatsiiam usikh form vlasnosti vnaslidok znyshchennia ta poshkodzhennia yikh maina u zv'iazku iz zbroinoiu ahresieiu RF, a takozh upushchenoi vyhody vid nemozhlyvosti chy pereshkod u provadzhenni hospodarskoi

діяльності» від 18 жовтня 2022 року № 3904/1223. (2022) [Electronic resource] N. p. URL : <https://ips.ligaza.kon.net/document/re38858?an=1>. [in Ukrainian].

9. Pro sudovu ekspertyzu. Zakon Ukrainy № 4038-XII від 25.02.1994. Redaktsiia від 01.01.2022. (1994) [Electronic resource] N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text5>. [in Ukrainian]

10. Kryminalnyj procesualnyj kodeks Ukrayiny: Zakon Ukrayiny від 12 kvitnya 2012 roku No 4651-VI. (2012) / Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrayiny» / Verkhovna Rada Ukrayiny - Database "Legislation of Ukraine" / The Verkhovna Rada of Ukraine. [Electronic resource] N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2256>. [in Ukrainian]

11. Yevdokimenko, S. V. (2017) Sudovo-ekonomichna ekspertyza: teoretyko-metodolohichni zasady i praktyka realizatsii. *Extended abstract of doctor's thesis*. Kharkiv. [in Ukrainian]

12. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy; Zakon, Kodeks від 16.01.2003 № 435-IV. (2003) Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrayiny» / Verkhovna Rada Ukrainy. [Electronic resource] N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>. [in Ukrainian].

13. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy; Zakon, Kodeks від 16.01.2003 № 436-IV (2003) Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrayiny» / Verkhovna Rada Ukrainy [Electronic resource] N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>. [in Ukrainian].

14. Metodyka vyrishennia sudovo - ekonomichnoi ekspertyzoiu pytan shchodo sprychynennia materialnykh zbytkiv / Ministerstvo yustytzii Ukrainy, KNDISE reiestra tsiinyi kod № 11.0.22. – 2004. – rishennia pro derzhavnu reiesratsiiu 03.03.2010 (N. d.) [Electronic resource] N. p. URL : <https://rmpse.minjust.gov.ua/search>. [in Ukrainian]

15. Parfentii, L. A. (2022) Rol sudovo-ekonomichnoi ekspertyzy u rozsliduvanni koruptsiinykh zlochyniv / L. A. Parfentii. *Pidhotovka pravookhorontsiv v systemi MVS Ukrainy v umovakh voiennoho stanu : zb. nauk. pr. (n. Kharkiv, 26 trav. 2022 r.) / MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav, Kaf. taktych. ta spets. fizykh. pidhotovky f-tu № 3, Nauk. park «Nauka ta bezpeka»* – L. A. Parfentiius. *Training of law enforcement officers in the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine under martial law: coll. Nauk Ave. (Kharkov, February 26, 2022) / Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv. national University of Internal Affairs affairs, Kaf. tactician and special of Physics of Preparatory Faculty of Science No. 3, Science. Park "Science and Security", 99-101. Kharkiv : KhNUVS. [in Ukrainian]*

Стаття надійшла до редакції 02.03.2023

Lukavenko K., Senior Forensic expert of the Department of Economic Research of Kharkiv Scientific research forensic center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (Kharkiv, Ukraine)

DETERMINATION BY FORENSIC ECONOMIC EXPERTISE OF DAMAGES CAUSED AS A CONSEQUENCE OF ARMED AGGRESSION AGAINST UKRAINE

As a result of the large-scale military actions of the Russian Federation after February 24, 2022, which led to losses, damages and destruction in the amount, according to various estimates, in the amount of hundreds of billions to a trillion US dollars, the issue of protecting the violated rights and interests of the affected persons has become acute. The citizens of Ukraine, who lost their loved ones and relatives and suffered physical suffering, moral damage, and property (material) damage from the destruction and damage of property, suffered

colossal damage. Objects of military, transport, and industrial infrastructure, as well as objects that ensure the livelihood of settlements of various forms of ownership, were shelled.

At the same time, domestic business suffered significant losses. A specific aspect of the damage of the latter is not only direct losses from destruction and destruction, but also lost profit, impossibility of receiving income in the future, disruption of normal economic activity, loss of economic ties, disruption of production links, reduction of capitalization of enterprises.

Resolution No. 326 of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 20, 2022 approved the "Procedure for determining damage and losses caused to Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation" (hereinafter - Resolution No. 326 of March 20, 2022). However, the regulatory act did not provide a methodology for recording the damage and determining the size of the damage. The document only obliged state bodies to develop such methods within six months. The article, based on the study of expert practice and scientific sources, defines the main methods by which, in the author's opinion, damages caused to the country's budget, enterprises and organizations should be calculated. The categories of losses, the calculation of which are assigned to the tasks of the forensic expert-economist in terms of Resolution No. 326 of March 20, 2022, are also highlighted.

It was concluded that expert assistance in determining the amount of damage and losses from the damage and destruction of buildings, structures and other infrastructure objects as a result of the armed aggression of the Russian Federation is an important element of the implementation of compensation mechanisms for losses incurred, including at the expense of the aggressor country.

Keywords: expert, forensic examination, special knowledge, methodology, economic examination, damages, lost profit, lost profit.

DOI: 10.33766/2524-0323.102.279-289

УДК: 343.98; 004.921

Носулько І. В., судовий експерт сектору звуко- та відеозапису відділу досліджень у сфері інформаційних технологій Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (м. Харків, Україна)

e-mail: nosulko.ihor@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0008-2366-8528>

ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК МОНТУВАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ АНАЛІЗУ ПОРЯДКУ СЛІДУВАННЯ КАДРІВ ЕКСПЕРТИЗОЮ ВІДЕО-, ЗВУКОЗАПИСУ

У сучасному світі, де відео- та аудіозаписи стали повсякденними засобами комунікації, судова експертиза відео-, звукозапису має все більш важливе значення. Це обумовлено тим, що відео- та аудіоматеріали можуть бути використані як докази в судових процесах, але їх правильна інтерпретація та оцінка вимагає високої кваліфікації та досвіду.

Монтування відео є поширеним видом обробки, який може бути використаний для створення багатьох типів медіаконтенту, включаючи фільми, рекламні ролики та